

„Szerb Trianon?”

A magyar ember, beleértve az értelmiségiek többségét is, gyakran mély együttérzéssel viszonyul a mostani szerbiai eseményekhez. Érdekes módon ugyanez elmondható a magyar kormánypárti és ellenzéki külpolitikai viszonyulásról is. *Hát igen, velük is az történik most, mint velünk 1920-ban* – mondják.

Minden analógia sántít. Így van ez különösen az egyes államok társadalmi-politikai folyamatainak összehasonlításakor is. Magyarország politikai filozófiáját Szent István fogalmazta meg. Intelmeit megszívlevé, az egész történelme folyamán a magyar nép befogadó volt; nem állt harcban a területén élő kisebbségekkel. Ellenkezőleg. A Magyar Királyság területén élő kisebbségek a legkülönbözőbb autonómiák és előjogok hasznélvezői voltak. Népiirtás (genocídium) vagy erőszakos, politikai eszközökkel történő széttelepítés (etnocídium) a területén nem történt az államhatalom részéről és szabad magyar politikai akarattól. (Az európai méretű holokauszt Kelet és Nyugat mélyen hallgatólagos és szemet hunyó engedékenysége miatt, illetve nagymértékben engedélyével is történt; a németek millióit is közös megállapodás és egyetértés jegyében üldözték el szülőföldjükről, és fosztották meg állampolgári jogaiktól.) Az évszázadokat túlélő kuruckodó-labanczkodó szembenállás hagyományainak ápolása mindennapi és közéleti szinten sohasem volt tettelegességre ingerlő gyűlöletbeszéd; inkább dühös megvetés és könyörgés. A Habsburg Monarchia kegyetlenül üldözte a dinasztiahoz hűtlenekeket. Nemzetiségi ügyekben hol elvszerűen, hol elvszerűtlenül egyensúlyozott, hol ritkábban, hol gyakrabban a német javára, de a genocídium és etnocídium eszméje, vagy gyakorlásuk lehetősége, nem merült fel még a legreakciósabban gondolkodó elmékben és cselekvő politikusokban sem. Az Osztrák-Magyar Monarchia, különösen pedig a Szent Korona-tan eszméje a soknyelvű magyar nemzetről, tagadja a genocídiumot és etnocídiumot. Nos, 1920-ban ezt a népközösséget darabolták szét, azzal az ígérettel, hogy az utódállam-

ok sokkal jobban megoldják a nemzeti kérdést, mint a monarchia.

Mint ismeretes, a szerb dinamikus jelenlét Kosovo-Metohija területén visszanyúlik a korai középkorig. Ezt tanúsítja számos ortodox templom és kolostor is. Kosovo-Metohija azonban 1389-től egészen 1913-ig török fennhatóság alatt volt. Az előző szerb és utóbbi török uralom alatt ugyancsak folyamatos és állandó volt az arnauta – vagyis albán – jelenlét is a térségben. Az arnauták–albánok kezdetben a Rodope röghegység legjárhatatlanabb és legmegközelíthetlenebb részein éltek, de utóbb, sokasodásuk a katlanokra és a síksági részekre is kiterjedt. A görög–római források tudtak róluk, de barbároknak tartották őket. Feltételezik, hogy illír vagy dardán hegyi pásztorkodásból élő vad törzsek leszármazottjai, de mindig más és más név alatt jelennek meg a történelmi forrásokban.

A szerbek Kosovo-Metohiját 1913-ban vették állami fennhatóságuk alá. A londoni szerződés elismerte a Szerb Királyság fennhatóságát Kosovo-Metohija fölött. Ezután a főbb államok: 1918-tól a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, 1929-től a Jugoszláv Királyság egyik körzete; 1945-től a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságon (FNRJ) majd a Jugoszláv Szocialista Köztársaságon (SZFRJ) belül előbb autonóm terület, majd 1974-től Szerbia autonóm tartománya. A jugoszláv állam széthullásától kezdve (1992) napjainkig a Szerb Köztársaság része marad, azzal, hogy Szerbia 2006-tól önálló állammá alakult. Voltaképpen azonban Kosovo-Metohija már 1999 óta az ENSZ katonai és civil védnöksége alá került. A sorozatos albán tüntetésekre a szerbek iszonyatos emberirtással feleltek. Ezután megalakult az albán Kosovói Felszabadító Hadsereg, amely a két etnikum még nagyobb konfrontációjával és a harcok nemzetközi kiterjedésével fenyegetett.

A szerb hivatkozási alap sajnálatos módon a nemzetközi jogban keresi a támpontját. A volt kommunista

országok – különösen a titói Jugoszlávia – legnagyobb nemzetközi sikerének tudható be a Helsinkai Béke-Együttműködési és Stabilitási Konferencia Zárónyilatkozatának az a része, amellyel sikerült elérniük, hogy minden bennük történő belpolitikai folyamatot és eseményt kizárólag szuverenitásuk és területi egységük részeként kezelhetik a nemzetközi testületek felülbírálásának és elítélésének veszélye nélkül.

A szerbek alaposan kihasználták az elvtelen kompromisszum nyújtotta lehetőséget, amely még szélesebbre tárta a kaput a kisebbségek erőszakos asszimilációjához, széttelepítéséhez és elűldözéséhez. A népirtó-asszimiláló gyakorlat, amelynek addig nem volt erős politikai alapja, most megkerülve a könyvtáryira duzzadó nemzetközi tiltó jogszabályt és ajánlást, erős politikai alaphoz jutott. Bármikor vissza lehet vele élni. Vissza is éltek vele a kommunistákból lett sovinszták. Újabb hivatkozási alapot kapott az az állampolitikai gyakorlat, amelynek Szerbiában akkor már 200 éves múltja volt. A nemzeti ébredés idején okkal-joggal nemcsak a gyűlölt Ottomán Birodalom katonaságától, állami tisztségviselőitől és kiszolgálóitól akartak megszabadulni, hanem már akkor mindenkitől, aki nem szerb. Politikai gyakorlattá vált más etnikai és vallási kisebbségek kiirtása és elűldözése az alakuló szerb államból. Ezt abból is lehet látni, hogy létrejötte után azonnal etnikai tisztogatást hajtottak végre a volt belgrádi pasalikban. Ahogy terjeszkedtek déli irányba, úgy folytatták a népirtást és más etnikumok elűldözését. Az amauták az első számú szerb ellenségnek számítottak. A romanizált vlachokat és cincárokat nem bántották, mert felvették az ortodox vallást és elfogadták a szerb nyelvet.

Ahogy bántak az albánokkal a 20. század elején (a két balkáni háború és az 1. világháború idején), az megismerhető a washingtoni székhelyű, Carnegie Intézet tényfeltáró jelentéséből (The Other Wars, 1913. Carnegie Endowment Inquiry). A csetnik mozgalom és a félkatonai alakulatok egyik kiagyaló atyja, Sándor király – akit a szerb utókor „az egyesítő” magasztos jelzővel ruházott fel, mert megtestesítője volt a Nagy-Szerbiaként kezelt és felfogott Szerb-Horvát-Szlóven Királyságnak –, aki gyakori országjáró körútjain albán foglyokat látva menetben összedrótozva, oda-oda szólt az öröknek: „Ne golyóval – bunkóval!”. Szobrai Szerbia-szerte ott állnak a köztereken. A szerb polgári nacionalizmus értelmiségije szerettek, és ma is sze-

retnek azzal védekezni, hogy akkor itt, a bércei Balkánon ezt tette minden nép a másikkal. A két világháború között a Szerb Tiszti Klub (katonai és félkatonai szervezetek egyeztető testülete) kötelező programmá tette az albánok kiirtását és elűldözését. Vasa Csubrilovics, a Ferenc Ferdinánd elleni merénylet egyik résztvevője, tételesen, ma úgy mondanák operacionalizálta a program minden egyes célját. A genocídium és etnocídium stratégiája, taktikája és gyakorlata kiteljesedett. Vasa Čubrilovićnak a múltban szerzett pánszláv ihletettséggű érdemei miatt döntő szerepe volt abban is, hogy a szerbek a 2. világháború alatt és után az egész albán lakosságot kollektív bűnösnek, fasisztának minősítették, és úgy kezelték őket napjainkig. (Čubrilovićot a rajongásig szerették érdemeiért a kommunisták, az ifjú kommunisták különösen.) Vasa Čubrilović utasításaihoz tartották magukat Aleksandar Ranković mindenható belügyminiszter oznásai (Népvédelmi Szervezet tagjai) és udzásai (Állambiztonsági Szervezet tagjai). A jól ismert vajdasági vérengzés mintájára (1944) a déli végeken a vérengzés egészen 1970-ig tartott. Ekkor Szerbiában Marko Nikezić és Latinka Perović párt- és államvezetők vették át a hatalmat. A genocídium és etnocídium politikájával felhagytak. Az autonóm területet tartományi közigazgatási szintre emelték. A szerb kommunistáknak (sovinsztáknak) azonban sikerült meggyőzni Titót, és rövid úton félretették ezeket a liberálisokat. Tiszavirág életű volt a javulás. Megtörténtek az első albán tüntetések. A 19. század kezdetétől a 20. század végéig több tízezer albánt gyilkoltak le, szinte minden albán megjárta a börtönt, és százezreket üldöztek el az országból törököknek minősítve őket még a kommunista időszakban is.

Most térek rá a lényegre. A 2. világháború után Szerbiában állítólag a világ legemberibb politikai és állami berendezésű országát építették. Voltaképpen mi is történt Szerbiában 1945–1999 között, amikor a NATO-bombázás véget vetett az albánirtásnak? A kommunista Tito kezdettől fogva kiegyezett a kommunista álarc mögött megbújt szerb sovinsztákkal a hatalom érdekében. A kommunista színekben lengedező kompromisszum így festett:

1. Az albánok területi autonómiát kapnak Kosovo-Metohijában, de albán nemzetiségű polgár a titoktartás kötelességénél is erősebb, hallgatólagos megállapodás alapján Kosovo területén kívül **sehol**, egyet-

lenegy ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi és más jellegű gazdasági vállalatban nem kaphat munkát; köztisztviselőben, köztisztviselőben, állami közigazgatásban és sehol nem köthetnek vele állandó munkaviszonyt, de meghatározott időre szólót és szerződéses sem. Szerencsés volt az a 100–150 ezer albán, aki városi favágó, hordár, szemétkihordó lehetett Belgrádban vagy másutt, mindenütt kínálva testi erejét az utcasarkokon. Leírhatatlan nyomorban, szegénységben, mocsokban, elválasztva a családjuktól, sutfikban vagy ég alatt hálva, aprópénzért dolgoztak, állandó rettegésben a rendőri zaklatástól és embervadászattól. Kosovo-Metohijában, ahol többen éltek, főleg bányák mélyén és életveszélyes helyeken dolgoztatták őket a teljhatalmú szerb igazgatók és mindenható állami tisztviselők. Kosovo-Metohija tartomány a szerb önkény, a vezetők fennhéjzásának, pökhendiségének, beképzelttségének eldorádója volt és maradt mind a mai napig, ahol szabadjára lehet engedni a szerb tömeghisztériát, a legalantasabb emberi indulatokat. A pszicho-patologikus tulajdonságaikat és szenvedélyeiket kiélő belüleges főurak vadászterülete, felelősségre vonás és büntetés nélkül. Ahol vezetők ilyen előjogokat élveznek, ott minden jog halott: *privilegium est privata lex*.

2. A titoktartásnál is erősebb hallgatólagos meg egyezés szerint albán nemzetiségű polgár Kosovo területén kívül sehol nem kaphatott kisipari vagy boltnyitási engedélyt. Sem gazdasági, sem szellemi munkával nem foglalkozhatott, legfeljebb tökmagot árulhatott az utcán.

3. Kosovo területén kívül nem kaphatott tanulmányi ösztöndíjat és kollégiumi elszállásolást.

4. Kosovón kívül az albánok nem hozhattak létre semmilyen műkedvelő csoportot, nem terjeszthették újságjukat és könyveiket.

5. Nem gyakorolhatták egyetlen polgári jogukat sem Kosovó területén kívül.

A jog, amely nem egyetemes és nem gyakorolható az egész állam területén, az nem jog, hanem a jog tagadása. Mindez voltaképpen beismerése annak, hogy a szerb nép nem él és nem is akar együtt élni az albán néppel. Az albán éljen a számára kijelölt gettóban, dolgozzon a szerbnek, és fizesse az adót a belgrádi központi hatalomnak.

A szerb sovinizmus és fasiszta diszkrimináció 1999 elején végképpen levetette álarcát, és a maga mezte-

len valóságában mutatkozott meg. Akkor teljesedett ki igazán, amikor a szerb állam elrendelte, hogy az összes albán személyazonossági okmányát vegyék el, és égessék el, majd száműzzék őket az országból. Erre nincs példa az újabb kori történelemben. Ez az, amiért Szerbia el fogja veszíteni a nagylelkű nagyhatalmi döntéssel és az 1913-as bukaresti békeszerződéssel neki jutott Kosovo-Metohiját. Még akkor is, ha a szerb államiság bölcsője és vesztőhelye volt.

Ma Kosovo-Metohijában állandó tartózkodási hellyel nem élnek szerbek. Már régen eladták minden ingatlanjukat jó pénzért az albánoknak. Az állam ott tartja, visszarendeli őket, és fizeti ideiglenes ott-tartózkodásukat.

Ezek után feltesszük a kérdést: ha Kosovo-Metohija mégis megmaradna Szerbia részeként, mi történne? Biztosítanák-e a szerbek az albánok számára az egész állam területén az emberi és polgári jogokat, a szabad munkaerő-, tőke- és információ-áramlást? Bárhol lehetnének szabad munkavállalók? Szabadon vállalkozhatnának? Szabadon mozoghatnának, költözhetnének, lakhatnának, ünnepelhetnének, gyülekezhetnének az állam egész területén? Nem! Továbbra is gettóba zárva tartanák őket. Az albánok döntő többséget alkotnak ma már nemcsak Kosovo-Metohija Tartományban (97%), de a preševói völgyben és Nyugat-Macedóniában is. Szerbia elmulasztotta annak lehetőségét, hogy az etnikai változásokat békés úton: a polgári jogok és értékek, az egységes és igazságos jogrendszer, valamint a mindenki számára elérhető-kielégítő életszínvonal alapján kezelje. A szerb politikai elit nagyon megosztott: a megoldások keresését illetően kétpólusú. Az egyik póluson a következő opcióban gondolkodnak: előbb-utóbb változni fognak a nemzetközi körülmények, ismét adódik számukra megfelelő alkalom, amikor végképp megszabadulhatnak az albánoktól, de a terület marad. A másik póluson belátják, hogy ebben a kérdésben a nagyhatalmak politikai akarata a döntő. Ők döntöttek 1913-ban, és ők fognak dönteni 2007-ben is. Ezt ki kell várni...

Az első opciónak még most is sok a híve, de rohamosan csökkenni fog. A második hívei előtt ismeretes, hogy Szerbia már régen elvesztette Kosovo-Metohiját, de az 1999-es évvel végképp, visszafordíthatatlanul is. Azt is tudják, hogy ilyen jogi diktátumot (nevezik bár-hogy is) az állam, a nép által meghatalmazott képviselő-

ló soha nem írhat alá. A trianoni diktátumot Magyarország részéről parlament által meghatalmazott államfő, magas rangú tisztségviselő, külügyminiszter nem írt alá a mai napig. Mint ismeretes, akkor ott, Trianonban minden meghatalmazás nélküli, harmadrangú kistisztségviselő írta alá.

Ilyen diktátumot néphatalmi testület által megbízott személy nem írhat alá. A szerbek sem fogják aláírni. Sem önként, sem nemzetközi politikai nyomásra. Nem is szabad aláírni, mert ez az egyetlen okos döntés. Ki kell várni, amíg az albánok kikiáltják függetlenségüket, és államukat kezdi elismerni a többi állam. Mászt nem lehet tenni. Ez egy *de facto* állapot 1999 óta, és a következő évtizedben *de jure* állapot is. Ez be fog következni. Ha nem az ENSZ-ben, akkor az Európa Tanácsban és végül az Európai Unióban is. Sokkal fájdalommentesebb folyamat lesz, mint ahogyan az most tűnik. Már most a szerb fiatalság nagy része kinyilvánítja érzelmeit, hogy nincs kedve feláldozni az életét semmilyen nosztalgikus mítoszért.

* * *

A magyarokat is érdekli, hogyan fog rendeződni Kosovo-Metohija sorsa, mert rendezve szeretné látni 90 év után az Osztrák-Magyar Monarchia és ezen belül a Magyar Királyság utódállamaiban élő magyar kisebbség jogállását és gazdasági helyzetét. Végül is az utódállamok, köztük Szerbia, azért kaptak magyar és német lakta területeket, mert jogi garanciákat adtak arra, hogy igazságosabban fogják rendezni a nemzetiségi kérdést, mint a monarchia és a királyság. Magyar szempontból mi lehet a tanulság Kosovo-Metohija függetlenné válásából?

1. A történelmi jog nemzetközileg is elismert szerepe, nemzetet megtartó és átformáló ereje csak akkor hatékony, ha más, valós társadalmi igény, szükség és kényszer megoldását is segíti. Máskülönben légvári lebegésű. Az albánok nemcsak őslakosok, de be is lakják a területet. Az albán szállóige, amelyre Redzsep Csoszja akadémikusuk állandóan figyelmeztette népét, a következő: *A hegy nem azé, aki mondja, hanem aki a legeelőin legelteti a nyáját.* A római jog is erre figyelmeztet: *Longa possessio ius parit!*

2. A történelmi jogra hivatkozás ismét megalapozott lesz a Kárpát-medencében, ha az utódállamok tartósan hátráltatják a valamikori egységes, most határokkal szabdalts régiók gazdasági fejlődését; ha kihátrálnak a magukra vállalt kötelezettségekből. Ilyen esetekben az Európai Unió belül is bekövetkezhetnek újabb határmódosítások, a valamikori egységes régiók visszaállítása útján.

3. Elmondható, hogy a szerbek kimondottan akadályozzák és hátráltatják a valamikori egységes és hatalmas Körös-Tisza-Maros régió fejlődését. A régió nem fejleszthető a határ egyik oldalán, ha a másik oldalán gátolják. Valamikor ez a régió a monarchia egyik legdinamikusabban fejlődő része volt. Most pang. Egy régió belül hiába változtatják meg a nemzetiségi összetételt, ezzel nem fejlődik gyorsabban. Ellenkezőleg, újabb feszültségi góc keletkezik a Kárpát-medencében. Szerbia az említett régióban is nagy feszültség előidézője, mert centralizál minden gazdasági erőforrást és politikai hatalmat. Szerbia megelégedik arról, hogy Vajdaságot azért ítelték oda a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságnak, mert katonai-stratégiai okokra hivatkozott, holott ennek az érvnek soha nem volt valós alapja. A téves megítélés folytán, nagyhatalmi diktátummal hozományba kapott Vajdaságot éléskamrának tartja, kizsigereli, kizsákmányolja, területén rablógazdálkodást folytat. Ezáltal a valamikori egységes régió határon túli részeinek fejlődését komolyan veszélyezteti. Akadályozza a vállalatok egységes fellépését a világpiacon, a versenyképességüket, a vállalati tökekoncentrációt a határ mindkét oldalán.

Vajdaság helyzetének igazságos rendezése az Európai Unió egyik soron következő feladata lesz. Az utódállamok egyesítése az Európai Unióban és az olyan régiók kialakítása, amelyek történelmi hagyományaikkal elősegítik a kor problémáinak megoldását és a globalizáció kihívásait, megkerülhetetlen feladat.

Ugyanakkor hatalmas migrációs folyamatok fognak beindulni az Európai Unió területén. Ezeket tudni kell kezelni, mint ahogyan tudni kell kezelni a cigánykérdést és az ázsiai-afrikai bevándorlást is. (Nehogy egy hihetetlenül nagy civilizációs és kulturális zuhanás álljon elő a térségben.)